

MỘT SỐ NGUYÊN TẮC VÀ PHƯƠNG PHÁP CƠ BẢN KHI GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC CHO TRẺ EM TRONG GIA ĐÌNH VIỆT NAM HIỆN NAY

ThS. HOÀNG THU THẢO*

Theo Luật bảo vệ, chăm sóc và giáo dục (GD) trẻ em năm 2004: “Trẻ em là công dân Việt Nam dưới 16 tuổi” (1). Ở lứa tuổi này, giáo dục gia đình (GDGD) có ảnh hưởng sâu đậm tới sự hình thành và phát triển nhân cách các em; gia đình là “trường học đầu đời”, “cái nôi” thân yêu gắn kết suốt cuộc đời con người. Đạo đức, tình cảm, lối sống của mỗi người đều được hình thành ngay từ trong môi trường gia đình, gia đình không chỉ GD nhân cách gốc cho con người mà còn là nơi điều tiết những thiếu hụt, lệch lạc của cá nhân trong cuộc sống.

Giáo dục đạo đức (GDĐĐ) trong gia đình cho trẻ em có những nét đặc thù so với GDĐĐ trong nhà trường và xã hội. Nội dung, phương pháp và hình thức GDĐĐ chủ yếu bằng tình cảm thương yêu của cha mẹ, ông bà, những người lớn tuổi dành tất cả những điều kiện tốt nhất để giúp con trẻ nên người. GDĐĐ trong gia đình vừa cụ thể hóa vừa có tính cá biệt hóa rất cao. Kết quả GDĐĐ cho trẻ trong gia đình không phụ thuộc nhiều vào các điều kiện vật chất, mà chủ yếu là nội dung, phương pháp và nguyên tắc GD của gia đình. GDĐĐ cho trẻ em phải được thực hiện đồng bộ ở cả gia đình, nhà trường và xã hội; trong đó, gia đình đóng vai trò vô cùng quan trọng. Không một đơn vị, tổ chức GD nào có thể thay thế hoàn toàn GDGD đối với trẻ thơ.

1. Các nguyên tắc GD trẻ em trong gia đình

Quá trình GDĐĐ trong gia đình vô cùng đa dạng và phong phú. Trong bài viết này, chúng tôi chỉ tập trung bàn về các nguyên tắc GD chuẩn mực đạo đức, GD lí tưởng đạo đức và GD hành vi đạo đức cho trẻ em. Đó là:

1) Tôn trọng nhân cách của trẻ. Trong xã hội phong kiến, luôn tồn tại tư tưởng “cha mẹ đặt đâu con ngồi đấy”, cha mẹ có toàn quyền đối với con cái, trẻ em bị tước bỏ những quyền lợi chính đáng. *Quyền trẻ em* đã được Liên hợp quốc khẳng định trong Công ước về quyền trẻ em (54 điều), đây là văn kiện quan

trọng nhất về quyền con người của trẻ em cách trong hệ thống pháp luật quốc tế. Cha mẹ cần tránh cách GD con cái theo kiểu cưỡng bức, áp đặt, mắng mỏ, đánh đập; không lắng nghe, tôn trọng những nguyện vọng, nhu cầu chính đáng của con trẻ... Khi trẻ được tôn trọng, sẽ tự tin bộc lộ những suy nghĩ và hành vi trước người thân để có thể điều chỉnh, uốn nắn theo khuôn mẫu, gia phong của gia đình, dòng họ... Nếu GD theo hướng áp đặt, trẻ sẽ sợ hãi, che giấu khuyết điểm của bản thân, ảnh hưởng xấu đến việc hình thành và phát triển nhân cách gốc của con sau này.

2) Nghiêm khắc, khoan dung, độ lượng. Muốn thực hiện được nguyên tắc này, bố mẹ phải nghiêm khắc với chính bản thân mình, mẫu mực trong lời ăn tiếng nói và những hành vi, cách cư xử đối với mọi người trong gia đình, họ phải là người công dân gương mẫu của xã hội, người chủ gia đình, người bạn tin cậy của con cái... Từ đó, cha mẹ có thể đặt ra những yêu cầu cao đối với con cái; nghiêm khắc, ngay thẳng, ý thức bổn phận và phẩm giá con người của bố mẹ là những đức tính cần thiết để GD con.

Nghiêm khắc là cần thiết, nhưng bố mẹ cần tránh nghiêm khắc đến mức cực đoan (dùng bạo lực nuôi dạy con). *Nghiêm khắc phải kết hợp với khoan dung, độ lượng*, không định kiến, không cố chấp, không áp đặt... khi con đã ý thức được sai lầm. Khoan dung, độ lượng giúp các bậc cha mẹ kìm nén sự nóng giận, tự chủ trước những tình huống xảy ra trong gia đình. Tuy nhiên, điều này cũng không đồng nhất với thái độ quá dễ dãi, chiều chuộng thái quá đối với con trẻ.

3) Yêu thương. Trẻ em là một sinh thể non nớt, lúc chưa chào đời thì cộng sinh, hoàn toàn phụ thuộc vào mẹ. Người mẹ với dòng sữa ngọt ngào, với ánh mắt dịu dàng, nụ cười hiền hậu, lời ru chan chứa yêu thương... đã góp phần đặt nền móng cho nhân cách cũng như năng khiếu của trẻ sau này. Tuy nhiên, để

* Trưởng Cao đẳng sư phạm Trung ương

trẻ có được sự phát triển hài hòa, các em cần sự dịu dặt, chỉ bảo của người cha. Mẹ cha giúp con hình thành nhân cách và những giá trị văn hóa tinh thần của gia đình. Tình thương yêu của cha mẹ được thể hiện qua những cử chỉ, ánh mắt, lời nói, lời dạy... có sức thu hút mạnh mẽ với con cái. Mọi hành động, việc làm của cha mẹ đều phải xuất phát từ tình thương yêu thì việc GD con cái mới đem lại kết quả tốt. Tình yêu, hạnh phúc của cha mẹ vừa là phương thức GD vừa là nội dung đạo lý cho con trẻ.

4) Quyền uy của cha mẹ trong GDGD (quyền lực và uy tín của cha mẹ với con cái). Quyền uy của cha mẹ có vai trò rất lớn đối với khi GD con trẻ trong gia đình, giúp trẻ hình thành và phát triển nhân cách. Một trong những cơ sở để xây dựng quyền uy của những người làm bố, làm mẹ thể hiện ngay trong cuộc sống lao động, các hành vi đạo đức đối nhân xử thế, thực hiện nghĩa vụ của người công dân chân chính của xã hội... Đó chính là tấm gương tốt cho con cái noi theo, tạo ra uy quyền cho cha mẹ. Quyền uy của cha mẹ có sức mạnh to lớn, có ý nghĩa tích cực giúp con hình thành nhân cách, bản chất tốt đẹp.

2. Phương pháp GDGD cho trẻ em trong gia đình

1) Nêu gương là phương pháp cơ bản, được nhiều người sử dụng và mang lại hiệu quả cao trong GDGD đối với trẻ em. Sự gương mẫu của cha mẹ và những người lớn tuổi là cơ sở tạo lập uy tín cho con trẻ; làm tăng thêm lòng kính trọng, thương yêu, tin cậy; có tác dụng khuyến khích con biết ngoan ngoãn, thực hiện lời dạy bảo của cha mẹ. Cha mẹ gương mẫu trong nếp sống hàng ngày có ảnh hưởng trực tiếp đến niềm tin, nếp nghĩ, cách ứng xử và hành động của trẻ em. Tuy nhiên, trong cuộc sống đa dạng muôn màu, muôn vẻ, có những bậc cha mẹ gương mẫu nhưng GDGD lại thất bại; ngược lại, có những ông bố, bà mẹ tuy không thực sự mẫu mực nhưng con cái họ vẫn trở thành người tốt. Theo chúng tôi, nguyên nhân chủ yếu ở đây trẻ em vừa là khách thể chịu sự GD của gia đình; đồng thời, cũng là chủ thể đối với những hành vi của bản thân, có thể tự học, tự quyết định việc hình thành, phát triển nhân cách cho mình.

2) Rèn luyện thói quen tốt. Phương pháp này được áp dụng khác nhau khi trẻ ở những tuổi khác nhau và còn phụ thuộc vào hoàn cảnh, điều kiện sống của từng gia đình. Muốn rèn cho con những thói quen tốt, đòi hỏi người lớn phải tiến hành kiên trì, bền bỉ, không nóng vội. Đây là cả một quá trình, cần tuân theo một chế độ nhất định: cha mẹ nên thường xuyên thuyết phục, hướng dẫn, theo dõi việc rèn luyện của

con với một chế độ hợp lý, lặp đi lặp lại nhiều lần thành thói quen cần thiết; những thói quen xấu cần được sửa chữa dần dần...

3) Khen thưởng là hình thức biểu thị sự ghi nhận, đánh giá tốt đẹp trước sự cố gắng, thành tích mà ai đó đã thực hiện được, khiến người được khen thưởng thấy tự hào về bản thân mình, những việc mình đã làm. Qua đó, người được khen thưởng tự tin hơn, mong muốn tiếp tục làm những việc tốt hơn.

Trong GDGD, cha mẹ cần lưu ý nên khen thưởng đúng lúc, đúng chỗ, tránh khen thưởng quá dễ dãi làm mất đi ý nghĩa GD của phương pháp này. Trên thực tế, có những trẻ không cần "khen" mà chỉ cần "thưởng" (thậm chí là vôi vỉnh vật thưởng). Điều này chứng tỏ cha mẹ các em đã sử dụng phương pháp khen thưởng chưa đúng mực; có cha mẹ lại khen thưởng quá mức làm con trẻ trở nên kiêu ngạo... Những sai lầm đó nếu không nhanh chóng được khắc phục sẽ khiến cho cha mẹ thất bại trong việc GD con em mình.

4) Kỉ luật, trừng phạt. Con trẻ không tránh được những hành động chưa thực sự đúng đắn, thậm chí là sai lầm, làm tổn hại đến lợi ích chung của gia đình hay cộng đồng. Vì vậy, trẻ cần được uốn nắn, điều chỉnh. Sử dụng phương pháp kỉ luật, trừng phạt nhằm thể hiện thái độ không đồng tình, phản đối của cha mẹ trước những hành động sai trái mà trẻ đã gây ra, qua đó giúp trẻ nhận thức đầy đủ những hành vi sai trái.

5) GDGD thông qua quá trình lao động. Điều này phải được bắt đầu từ thuở ấu thơ, góp phần hình thành "nhân cách gốc" cho con trẻ, giúp các em biết tôn trọng cả lao động chân tay và lao động trí óc để tạo ra sản phẩm vật chất hoặc tinh thần cần thiết phục vụ nhu cầu đời sống con người. Từ đó, gia đình cần GD cho trẻ biết tôn trọng, quý mến mọi người lao động, mọi công việc. Mặt khác, bên cạnh GD thái độ, kĩ năng, thói quen lao động, cha mẹ cũng cần GD cho trẻ ý thức trách nhiệm, quý trọng những sản phẩm lao động; quan tâm GD theo đặc điểm giới tính của các con (dạy con gái về "nữ công gia chánh" như: thêu thùa, nội trợ...).

Trên thực tế, không có một phương pháp GD nào là toàn năng, vì vậy, đòi hỏi cha mẹ phải vận dụng linh hoạt các phương pháp GD. Ngoài những phương pháp nêu trên, các bậc ông bà, cha mẹ, anh chị còn có thể giảng giải đạo đức, trò chuyện, đàm thoại đạo đức, thực hành đạo đức trong lao động hàng ngày, rèn luyện nếp sống sinh hoạt của bản thân và gia đình; khuyến khích, động viên con cháu tham gia

(Xem tiếp trang 36)

thành viên trong nhóm tùy theo mức độ làm việc mà phân chia cho phù hợp. Bên cạnh đó, GV cũng cần chú ý đến việc động viên, khuyến khích cho cá nhân cũng như các nhóm bằng những điểm số cụ thể.

Như vậy, DHTNN là một hình thức DH có ý nghĩa tích cực góp phần đổi mới PPDH trong nhà trường. Tuy nhiên, thực tế vận dụng kiểu DH này ở trường phổ thông còn gặp nhiều khó khăn và bất cập đã làm hạn chế hiệu quả của việc vận dụng hình thức DH này. Vì vậy, việc tìm ra những biện pháp cụ thể để góp phần nâng cao hiệu quả DH nhóm có ý nghĩa rất quan trọng và phân hóa trong DH nhóm là một trong số đó. □

Tài liệu tham khảo

1. Trần Bá Hoàn. "Phương pháp tích cực". Tạp chí Nghiên cứu giáo dục, số 3/1996.
2. Trần Bá Hoàn. **Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa**. NXB Đại học quốc gia, H. 2007.

3. Đặng Thành Hưng. **Dạy học hiện đại - Lí luận, biện pháp, kĩ thuật**. NXB Đại học quốc gia, H. 2002.
4. Trần Duy Hưng. **Tổ chức dạy học cho học sinh trung học cơ sở theo nhóm nhỏ**. Luận án tiến sĩ Giáo dục học, Trường Đại học sư phạm Hà Nội. 2002.
5. Nguyễn Thị Huệ. **Quan hệ giữa vị thế của học sinh trong nhóm nhỏ với kết quả học tập ở lứa tuổi học sinh trung học cơ sở**. Luận án tiến sĩ Tâm lí học, Viện Chiến lược và chương trình giáo dục.
6. Johnson D.W - Johnson R.T. Learning together and alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic learning, Interaction Book Company, Edina. 1991.
7. Marvin E. Shaw. Dynamics of small group behavior, Hill Book Company, 1971.

SUMMARY

Group-based learning contributes positively to the innovations of teaching methods in schools. The article analyzes the situation of teaching in groups, differentiation in teaching and a number of measures to implement differentiated teaching in groups to contribute to improving the effectiveness of teaching in groups.

Một số nguyên tắc và phương pháp...

(Tiếp theo trang 20)

niệt tình trong các phong trào thi đua của chi đội, chi đoàn, các hoạt động trong làng xóm...

Nuôi dạy, GD con cái là chức năng hết sức quan trọng trong gia đình Việt Nam hiện nay. Việc thực hiện chức năng GD, trong đó có nội dung GDĐĐ sẽ tác động mạnh mẽ đến sự tồn tại của hôn nhân, hạnh phúc gia đình. Để nâng cao hiệu quả GDĐĐ trong gia đình Việt Nam hiện nay, chúng ta cần phải thực hiện đồng bộ các giải pháp: - Đẩy mạnh công tác xây dựng gia đình văn hóa mới; - Nâng cao nhận thức của các bậc cha mẹ; - Thực hiện tốt công tác nghiên cứu khoa học hướng vào nâng cao chất lượng GDĐĐ trong gia đình; - Phát huy vai trò của các tổ chức chính trị tại cơ sở trong công tác GDĐĐ gia đình, chống bạo hành trẻ em... □

- (1) **Luật bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em năm 2004**. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, H. 2011.

Tài liệu tham khảo

1. Đặng Thúy Anh - Trần Quang Tuấn. **Truyện đọc**

giáo dục đạo đức, tập 1, 2, 3, 4, 5. NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2012.

2. Lê Ngọc Anh. "Vấn đề giáo dục đạo đức và nếp sống văn hóa gia đình truyền thống trong nền kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay". Tạp chí Triết học, số 1, 1/2002.
3. Nguyễn Thị Kim Anh. "Thực trạng gia đình Việt Nam hiện nay". Tạp chí Gia đình và trẻ em, kì 1, 4/2006.
4. Ban nghiên cứu Hội liên hiệp phụ nữ Việt Nam. **Báo cáo về đề tài nghiên cứu vai trò của gia đình trong việc giáo dục - xã hội hóa trẻ em**, H. 1998.
5. Nguyễn Trọng Bảo. **Gia đình - nhà trường - xã hội với việc phát hiện, tuyển chọn, đào tạo, bồi dưỡng, sử dụng và đãi ngộ nhân tài**. NXB Giáo dục, H. 1996.
6. Mai Huy Bích. **Giáo trình xã hội học gia đình**. NXB Đại học quốc gia, H. 2010.

SUMMARY

Education family, which is always one of the important functions, help determine the formation and development of children's personality in particular, Vietnam personality in general. So, from childhood to adulthood, people are nourished, indoctrinated by grandparents, parents and older people with the life experience, the moral qualities to become useful citizens of society; children, grandchildren of pious family. Family education is the lifelong implementation with the specific and rich contents and forms.